Journal of Research and Development

Peer Reviewed International, Open Access Journal.

ISSN : 2230-9578 | Website: https://jrdrvb.org Volume-17, Issue-9| September 2025

Original Article

सरफोजी राजे भोसले दुसरे यांचे सरस्वती महाल ग्रंथालय: एक ऐतिहासिक वारसा

अमितकुमार गणेश शिंगणे

संशोधक विद्यार्थी, एम.इ.एस. आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज,मेहकर, जि. बुलढाणा.

Email; - amitshingane156@gmail.com

Manuscript ID:

JRD -2025-170941

ISSN: 2230-9578

Volume 17

Issue 9

Pp. 219-222

September 2025

Submitted: 22 Aug 2025

Revised: 2 Sept. 2025

Accepted: 21 Sept. 2025

Published: 30 Sept. 2025

सारांश:

प्रस्तुत शोधनिबंधात तंजावरच्या सरस्वती महाल ग्रंथालयाचा ऐतिहासिक वारसा, विकास, व विशेषतः सरफोजी राजे भोसले दुसरे (कार्यकाळ इ.स. १७९८-१८३२) यांच्या दूरदृष्टी आणि योगदानाच्या संदर्भात, सविस्तर अध्ययन केलेले आहे. नायक राजवटीत 'सरस्वती भांडार' म्हणून स्थापन झालेल्या या ग्रंथालयाचे रूपांतर सरफोजी राजांनी जागतिक दर्जाच्या ज्ञानकेंद्रामध्ये कसे केले, याचे विवेचन या शोधनिबंधात केले आहे. पाश्चात्य शिक्षणप्रणाली, पद्धतशीर ग्रंथ संपादन धोरण (भारतीय पंडितांद्वारे आणि युरोपीय प्रतिनिधींद्वारे), आणि ग्रंथालयाचा त्यांच्या इतर वैज्ञानिक व शैक्षणिक उपक्रमांशी असलेला संबंध यावर प्रकाश टाकला आहे. हा शोधनिबंध असा युक्तिवाद करतो की, सरफोजी राजांचे योगदान हे केवळ ग्रंथसंख्येत वाढ करण्यापुरते मर्यादित नव्हते, तर त्यामागे भारतीय आणि पाश्चात्य ज्ञानाचा समन्वय साधणारी एक व्यापक, आधुनिक आणि जागतिक दृष्टी होती. निष्कर्षानुसार, हे ग्रंथालय केवळ ग्रंथांचा संग्रह नसून, ब्रिटिश काळात एका भारतीय शासकाने सांस्कृतिक स्वायत्तता आणि बौद्धिक सार्वभौमत्व जपण्याचा केलेला एक यशस्वी प्रयत्न होता. सरफोजी राजांनी जपलेल्या या ऐतिहासिक वारस्यामुळे आज देशाला ज्ञानाचा एक अमूल्य ठेवा मिळालेला आहे.

महत्वाचे शब्द: *सरफोजी राजे दुसरे, सरस्वती महाल ग्रंथालय, तंजावर, हस्तलिखिते, ज्ञानसंग्रह, मराठा शासन, नायक राजवंश, ग्रंथालयशास्त्र, सांस्कृतिक संरक्षण, पूर्व-पश्चिम ज्ञानविनिमय.*

प्रस्तावना:

दक्षिण भारताच्या सांस्कृतिक इतिहासात तंजावर (तामिळनाडू) या शहराचे स्थान अनन्यसाधारण महत्वाचे आहे. चोळ, नायक आणि मराठा यांसारख्या बलाढ्य राजवंशांच्या आश्रयाखाली या प्रदेशात कला, साहित्य आणि स्थापत्यशास्त्राची भरभराट झाली. या समृद्ध परंपरेचा एक तेजस्वी वारसा म्हणजे तंजावरचे 'सरस्वती महाल ग्रंथालय'. आशिया खंडातील सर्वात जुन्या आणि महत्त्वपूर्ण ग्रंथालयांपैकी एक म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या या ज्ञानभांडाराला 'एनसायक्लोपीडिया ब्रिटानिका'ने "भारतातील सर्वात उल्लेखनीय ग्रंथालय" म्हणून गौरवले आहे. सरस्वती महाल ग्रंथालयाच्या विकासात अनेक शासकांचे योगदान असले तरी, तंजावरचे मराठा शासक सरफोजी राजे भोसले दुसरे यांचे कार्य सर्वाधिक महत्त्वाचे ठरले. त्यांनी या ग्रंथालयाला एका सामान्य राजेशाही संग्रहालयातून जागतिक दर्जाच्या ज्ञानकेंद्रामध्ये रूपांतरित केले.

Creative Commons (CC BY-NC-SA 4.0)

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Public License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work noncommercially, as long as appropriate credit is given and the new creations ae licensed under the idential terms.

Address for correspondence:

अमितकुमार गणेश शिंगणे, संशोधक विद्यार्थी, एम.इ.एस. आर्ट्स अँड कॉमर्स कॉलेज,मेहकर, जि. बुलढाणा.

How to cite this article:

शिंगणे, . अमितकुमार . गणेश . (2025). सरफोजी राजे भोसले दुसरे यांचे सरस्वती महाल ग्रंथालय: एक ऐतिहासिक वारसा. Journal of Research and Development, 17(9), 219–222. https://doi.org/10.5281/zenodo.17473736

Quick Response Code:

Website: https://jrdrvb.org/

DOI: 10.5281/zenodo.17473736

Journal of Research and Development
Peer Reviewed International, Open Access Journal.
ISSN : 2230-9578 | Website: https://jrdrvb.org Volume-17, Issue-9| September 2025

या पार्श्वभूमीवर, या शोधनिबंधाचा मुख्य उद्देश सरफोजी राजांच्या योगदानाच्या स्वरूपाचे विश्लेषण करणे हा आहे. त्यांचे योगदान केवळ ग्रंथसंख्येत वाढ करण्यापुरते मर्यादित होते की त्यामागे एक व्यापक, आधुनिक आणि जागतिक दृष्टी होती? या प्रश्नाची उकल करणे हा या संशोधनाचा मानस आहे. या शोधनिबंधात ग्रंथालयाचा पूर्वेतिहास, सरफोजी राजांची कारकीर्द, त्यांनी अवलंबलेली धोरणे, ग्रंथालयाचा अद्वितीय संग्रह, ज्ञानाच्या व्यापक प्रसारासाठी केलेले प्रयत्न आणि ग्रंथालयाचा ऐतिहासिक वारसा यांचे सविस्तर विवेचन केले आहे. यासाठी

"सरफोजी राजे भोसले दुसरे यांचे सरस्वती महाल ग्रंथालय: एक ऐतिहासिक वारसा" हा शोधनिबंध महत्त्वपूर्ण ठरतो.

उद्दिष्ट्ये:

- नायक आणि प्रारंभिक मराठा शासकांच्या काळात ग्रंथालयाच्या स्थापनेचा आणि सुरुवातीच्या विकासाचा ऐतिहासिक मागोवा घेणे.
- सरफोजी राजे दुसरे यांनी सरस्वती महाल ग्रंथालयाचे सामान्य राजेशाही संग्रहालयातून जागतिक ज्ञानकेंद्रामध्ये रूपांतर करण्यासाठी अवलंबलेल्या धोरणांचे आणि त्यांच्या दूरदृष्टीचे चिकित्सक विश्लेषण करणे.
- सरस्वती महाल ग्रंथालयातील हस्तलिखिते, मुद्रित ग्रंथ, नकाशे, चित्रांच्या विविध आणि बहुभाषिक संग्रहाचे विश्लेषण करून त्याचे बौद्धिक महत्त्व तपासणे.
- १९व्या शतकात भारत आणि युरोप यांच्यातील ज्ञान विनिमयाचे केंद्र म्हणून ग्रंथालयाच्या भूमिकेचे मूल्यांकन करणे आणि वसाहतवादी काळात त्याचे सांस्कृतिक महत्त्व अधोरेखित करणे.

गृहितके:

- रेव्हरंड श्वाट्र्झ यांच्या मार्गदर्शनाखाली मिळालेल्या पाश्चात्य शिक्षणामुळे सरफोजी राजांची ग्रंथालयाकडे पाहण्याची दृष्टी पारंपरिक राजेशाही संग्रह करण्यापलीकडे गेली. यामुळेच त्यांनी भारतीय आणि युरोपीय ज्ञानाचा समन्वय साधणारे एक आधुनिक, बहुआयामी ज्ञानकेंद्र विकसित केले.
- सरफोजी राजांसाठी ग्रंथालय हे केवळ एक निष्क्रिय भांडार नव्हते, तर ते त्यांच्या वैद्यकशास्त्र (धन्वंतरी महाल), मुद्रणकला (देवनागरी छापखाना), शिक्षण (नवविद्या कलानिधी शाळा) आणि सार्वजनिक बांधकाम यांसारख्या व्यापक प्रकल्पांसाठी एक सक्रिय 'ज्ञान निर्मिती केंद्र' म्हणून कार्यरत होते.

विषयाचे महत्त्व:

हे संशोधन दक्षिण भारतातील मराठा इतिहासाच्या एका महत्त्वपूर्ण परंतु अनेकदा दुर्लक्षित राहिलेल्या पैलूवर प्रकाश टाकते. वसाहतवादी काळात, जेव्हा भारतीय राज्यकर्त्यांची राजकीय शक्ती क्षीण होत होती, तेव्हा एका भारतीय शासकाने पाश्चात्य ज्ञानाला आत्मसात करून आणि त्याच वेळी भारतीय परंपरेचे जतन करून सांस्कृतिक सार्वभौमत्व कसे राखले, याचे हे एक उत्कृष्ट उदाहरण आहे. सरस्वती महाल ग्रंथालय केवळ ग्रंथांचा संग्रह नसून, ते एका दूरदृष्टी असलेल्या शासकाच्या बौद्धिक प्रतिभेचे आणि सांस्कृतिक पुनर्जागरणाचे प्रतीक आहे. आशिया खंडातील ग्रंथालयशास्त्राचा इतिहास, हस्तलिखितांचे जतन आणि ज्ञानाच्या आंतरराष्ट्रीय देवाणघेवाणीच्या अभ्यासासाठी हे एक महत्त्वाचे अभ्यासण केंद्र आहे.

विषय विवेचन:

१. सरस्वती महाल ग्रंथालयाचा पूर्वेतिहास:

सरस्वती महाल ग्रंथालयाची पाळेमुळे ही १६व्या शतकात तंजावरच्या नायक राजवटीत रुजलेली आहेत. नायक राजांनी (इ.स. १५३५-१६७५) 'सरस्वती भांडार' या नावाने एका राजेशाही ग्रंथालयाची स्थापना केली. विशेषतः, रघुनाथ नायक (कार्यकाळ १६००-१६३४) यांच्या काळात या ग्रंथालयाची स्थापना झाल्याचे मानले जाते. सुरुवातीला या ग्रंथालयाचे स्वरूप अत्यंत खाजगी होते. ते केवळ राजा आणि त्याच्या परिवाराच्या बौद्धिक समृद्धीसाठी वापरले जात असे.

इ.स. १६७५ मध्ये मराठ्यांनी तंजावर जिंकल्यानंतर तेथे स्थानिक संस्कृती आणि कला यांना प्रोत्साहन देण्याचे धोरण स्वीकारले. या धोरणाचा भाग म्हणून त्यांनी या राजेशाही ग्रंथालयाचा विकास इ.स. १८५५ पर्यंत सुरू ठेवला. प्रारंभिक टप्प्यात

Journal of Research and Development
Peer Reviewed International, Open Access Journal.
ISSN : 2230-9578 | Website: https://jrdrvb.org Volume-17, Issue-9| September 2025

ग्रंथालयाचे स्वरूप मुख्यत्वे प्रादेशिक आणि पारंपरिक ज्ञानाचे (उदा. संस्कृत, तमिळ, तेलुगू साहित्य) जतन करण्यापुरते मर्यादित होते. ते एका जागतिक ज्ञानकेंद्राच्या संकल्पनेपासून दूर होते आणि त्याचा उद्देश केवळ वारसा जतन करणे हा होता.

२. सरफोजी राजे दुसरे:

सरफोजी राजांचा जन्म २४ सप्टेंबर १७७७ रोजी झाला. तंजावरचे तत्कालीन शासक तुळजाजी राजे दुसरे हे निपुत्रिक असल्याने त्यांनी इ.स. १७८७ मध्ये सरफोजी राजांना दत्तक घेतले. सरफोजी राजांच्या शिक्षणाची जबाबदारी डॅनिश मिशनरी रेव्हरंड ख्रिश्चन फ्रेडरिक श्वार्ट्झ यांच्यावर सोपवली. श्वार्ट्झ यांच्या मार्गदर्शनाखाली सरफोजी राजांना केवळ भारतीय भाषा (तमिळ, तेलुगू, उर्दू, संस्कृत) आणि शास्त्रांचेच नाही, तर इंग्रजी, फ्रेंच, जर्मन, डॅनिश, ग्रीक, डच, लॅटिन यांसारख्या अनेक युरोपीय भाषा आणि पाश्चात्य ज्ञान-विज्ञानाचे शिक्षण ही घेतले. या शिक्षणामुळे त्यांचा दृष्टीकोन व्यापक आणि आधुनिक बनला.

इ.स. १७९८ मध्ये सरफोजी राजे दुसऱ्यांदा तंजावरच्या गादीवर आले. तथापि, इ.स. १७९९ मध्ये त्यांनी ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीसोबत केलेल्या करारामुळे त्यांचे राजकीय आणि प्रशासकीय अधिकार अत्यंत मर्यादित होऊन ते नाममात्र शासक राहिले. या राजकीय बदलामुळे त्यांच्या कारकिर्दीला एक अनपेक्षित वळण मिळाले. राजकीय सत्ता गमावल्यानंतर सरफोजी राजांनी आपली सर्व ऊर्जा, संसाधने आणि बुद्धिमत्ता सांस्कृतिक व बौद्धिक सामर्थ्य निर्माण करण्याकडे वळवली. त्यांनी 'ज्ञानाच्या साम्राज्यावर' राज्य करण्याचा निश्चय केला. अशा परिस्थितीत, सरस्वती महाल ग्रंथालयाचा विकास हे केवळ त्यांचे ज्ञानप्रेम नव्हते, तर ते मर्यादित राजकीय अवकाशात आपले सार्वभौमत्व आणि अस्तित्व सिद्ध करण्याचे एक प्रभावी साधन होते. ग्रंथालय हे त्यांचे नवे राजवैभव आणि त्याचा संग्रह हे त्यांचे नवे साम्राज्य बनले. ही कृती वसाहतवादी दबावाला दिलेले एक सुसंस्कृत आणि बौद्धिक प्रत्युत्तर होते.

३. सरस्वती महाल ग्रंथालयाचा कायापालट:

सरफोजी राजांनी ग्रंथालयाला एका जागतिक ज्ञानकेंद्रामध्ये रूपांतरित करण्यासाठी एक सुनियोजित आणि दुहेरी धोरण अवलंबले. त्यांनी भारतातील पारंपरिक ज्ञान एकत्र करण्यासाठी विशेष प्रयत्न केले. अनेक पंडितांना उत्तर भारतातील काशी (वाराणसी) सारख्या प्रमुख संस्कृत शिक्षण केंद्रांमध्ये पाठवले. या पंडितांचे काम दुर्मिळ हस्तलिखिते गोळा करणे, ती विकत घेणे किंवा त्यांच्या अचूक नकला तयार करणे हे होते. इ.स. १८२० मध्ये त्यांनी स्वतः काशीची यात्रा केली आणि या दरम्यान त्यांनी अनेक महत्त्वपूर्ण ग्रंथ मिळवले. त्याच वेळी, त्यांनी पाश्चात्य जगातील ज्ञान मिळवण्यासाठी आधुनिक पद्धतींचा अवलंब केला. त्यांनी युरोपमधून, विशेषतः इंग्लंडमधून, ४००० पेक्षा जास्त मुद्रित ग्रंथ विकत आणले. या कामासाठी त्यांनी लंडनमध्ये तंजावरच्या माजी ब्रिटिश प्रतिनिधीची मदत घेतली. सरफोजी राजांसाठी अनेक ग्रंथ, वैज्ञानिक उपकरणे, नकाशे आणि इतर साहित्य खरेदी करून तंजावरला पाठवले. हे धोरण अत्यंत महत्त्वाचे होते. ज्या ब्रिटिश सत्तेने त्यांचे राजकीय अधिकार काढून घेतले होते, त्याच सत्तेच्या जाळयाचा आणि अधिकाऱ्यांचा उपयोग सरफोजी राजे आपल्या ज्ञान-साम्राज्याच्या निर्मितीसाठी करत होते. यातून हे सिद्ध होते की, सरफोजी राजे पाश्चात्य ज्ञानाचे केवळ निष्क्रिय स्वीकारकर्ते नव्हते, तर ते स्वतःच्या अटींवर आणि गरजेनुसार ज्ञान निवडणारे एक सक्रिय आणि चोखंदळ संग्राहक होते. ते केवळ संग्राहक नव्हते, तर एक सखोल अभ्यासक होते. त्यांनी ग्रंथालयातील जवळपास ३०,००० पुस्तके अभ्यासली होती, असे म्हटले जाते. ते आपल्या संग्रहातील प्रत्येक पुस्तकावर स्वतःची सही आणि ग्रंथ संपादनाची तारीख आवर्जून नोंदवत असत, ही त्यांची व्यक्तिगत तळमळ दर्शवते.

४. सरस्वती महाल ग्रंथालयाचा अद्वितीय संग्रह:

सरफोजी राजांच्या अथक परिश्रमांमुळे ग्रंथालयाच्या संग्रहाने प्रचंड व्याप्ती आणि विविधता गाठली. आज सरस्वती महाल ग्रंथालयात ६०,००० पेक्षा जास्त ग्रंथ आणि हस्तलिखिते आहेत.

सरस्वती महाल ग्रंथालयात संस्कृत भाषेतील सुमारे ३९,३०० हस्तलिखिते आहेत, जी ग्रंथ, देवनागरी, नंदिनागरी आणि तेलुगू यांसारख्या विविध लिपींमध्ये लिहिलेली आहेत. याशिवाय, मराठीतील ३,०७६ हस्तलिखिते, ज्यात श्री रामदासी आणि दत्तात्रेय मठांच्या संत परंपरेवरील ग्रंथांचा समावेश आहे, हे येथील वैशिष्ट्य आहे. या सोबतच, मराठा राजवटीचे राजकीय, सांस्कृतिक आणि सामाजिक प्रशासनाची माहिती देणारे मोडी लिपीतील १,३४२ दस्तऐवजांचे गठ्ठे जतन केलेले आहेत. तमिळ भाषेतील ५,९६८ पेक्षा जास्त आणि तेलुगू भाषेतील ८४६ हस्तलिखितेही या संग्रहाचा भाग आहेत. सरफोजी राजांनी इंग्रजी (३८३०), फ्रेंच (४२१), जर्मन

Journal of Research and Development
Peer Reviewed International, Open Access Journal.
ISSN : 2230-9578 | Website: https://jrdrvb.org Volume-17, Issue-9| September 2025

(१०८), डॅनिश (३५) आणि इतर युरोपीय भाषांमधील ग्रंथांचा मोठा संग्रह केला. यामध्ये डॉ. सॅम्युअल जॉन्सनचा इ.स. १७८४ सालचा शब्दकोश, इ.स. १७९१ मध्ये छापलेले सचित्र बायबल, इ.स. १८०७ चे मद्रास पंचांग आणि प्रसिद्ध रसायनशास्त्रज्ञ लॅव्हॉइझियरचा 'एलिमेंट्स ऑफ केमिस्ट्री' यांसारख्या अनेक दुर्मिळ आणि मौल्यवान ग्रंथांचा समावेश आहे. सरस्वती महाल ग्रंथालयात केवळ साहित्य आणि धर्मावरील ग्रंथ नाहीत, तर धन्वंतरी महालमधील आयुर्वेदाच्या रुग्णांचे वैद्यकीय रेकॉर्ड, जगाचे प्राचीन नकाशे, तंजावरच्या नगर नियोजनाचे दस्तऐवज (ज्यात भूगर्भीय गटार योजनेचा समावेश आहे) आणि अश्वशास्त्र व गजशास्त्रावरील सचित्र हस्तलिखिते यांसारखा अद्वितीय संग्रह ही आहे.

५. व्यवस्थापन आणि संवर्धन:

सरफोजी राजांनी केवळ ग्रंथसंग्रह केला नाही, तर त्याच्या पद्धतशीर व्यवस्थापनाची आणि संवर्धनाची ही पायाभरणी केली. त्यांच्या काळातच ग्रंथसूची तयार करण्याचे काम सुरू झाले. इ.स. १८०१ मध्ये ताडपत्रावरील हस्तलिखितांची सूची ताडपत्रावरच (तेलुगू लिपीत) तयार करण्यास सुरुवात झाली. मुद्रित ग्रंथांची विषय-वार सूची (२७ विषय) इ.स. १८३० मध्ये तयार झाली. हस्तलिखिते जतन करण्यासाठी पारंपरिक पद्धती वापरल्या जात. कीड आणि बुरशीपासून बचाव करण्यासाठी हस्तलिखिते लाल रंगाच्या सुती किंवा रेशमी कापडात गुंडाळून ठेवली जात आणि हळदीच्या लेपाचा वापर केला जात असे.

सरफोजी राजांच्या निधनानंतरही ग्रंथालयाचे महत्त्व कायम राहिले. इ.स. १९१८ मध्ये हे ग्रंथालय सर्वसामान्यांसाठी खुले करण्यात आले. स्वातंत्र्यानंतर, भारत सरकारने या अनमोल ठेव्याच्या, ऐतिहासिक वारस्याच्या संवर्धनासाठी पावले उचलली. सन १९६५ मध्ये तत्कालीन माहिती आणि प्रसारण मंत्री इंदिरा गांधी यांनी मायक्रोफिल्मिंग आणि सूचीकरणासाठी निधी मंजूर केला. सन १९९८ मध्ये ग्रंथालयाचे संगणकीकरण सुरू झाले आणि सध्या दुर्मिळ ग्रंथ व हस्तलिखितांचे डिजिटायझेशन करण्याचे महत्त्वपूर्ण काम सुरू आहे. आज हे ग्रंथालय राष्ट्रीय हस्तलिखित मिशन अंतर्गत 'हस्तलिखित संवर्धन केंद्र' म्हणूनही कार्यरत आहे.

निष्कर्ष:

या संशोधनातून मांडलेली दोन्ही गृहितके सिद्ध होतात. सरफोजी राजे दुसरे यांना रेव्हरंड श्वार्ट्झ यांच्याकडून मिळालेले पाश्चात्य शिक्षण आणि ब्रिटिश करारामुळे मर्यादित झालेले राजकीय अधिकार, या दोन प्रमुख घटकांनी त्यांना ग्रंथालयाच्या विकासासाठी आणि ज्ञानाच्या उपासनेसाठी प्रेरित केले. त्यांनी सरस्वती महाल ग्रंथालयाला एका संग्रहालयातून जिवंत, कार्यरत आणि जागतिक दर्जाच्या ज्ञानकेंद्रामध्ये रूपांतरित केले. त्यांनी केवळ ग्रंथ जमवले नाहीत, तर ज्ञानाची निर्मिती, प्रसार आणि जतन यासाठी एक समग्र परिसंस्था निर्माण केली, ज्यात मुद्रणालय, शिक्षण संस्था आणि संशोधन केंद्रांचा समावेश होता.

सरस्वती महाल ग्रंथालय हे केवळ तंजावरच्या मराठा राजवटीचा वारसा नाही, तर ते वसाहतवादी काळात एका भारतीय शासकाने दाखवलेली बौद्धिक दूरदृष्टी, सांस्कृतिक अभिमान आणि ज्ञानाच्या सार्वत्रिक शक्तीवरील विश्वासाचे प्रतीक आहे. सरफोजी राजांनी निर्माण केलेले हे ज्ञानमंदिर पूर्व आणि पश्चिम यांच्यातील बौद्धिक संवादाचा एक कालातीत साक्षीदार आणि ऐतिहासिक वारसा म्हणून आजही दिमाखात उभे आहे.

संदर्भ ग्रंथ सूची:

1. Nair, S. P., - Raja Serfoji II: Science, Medicine and Enlightenment in Tanjore, Routledge India, 2012.
2. Sastri, P. P. S., - A Descriptive Catalogue of the Sanskrit Manuscripts in the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library, Tanjore, Vol 3, The Administrative Committee With Grant In Aid Sanctioned By The Government Of Madras, 1929.
3. Sastri, P. P. S., - A Descriptive Catalogue of the Sanskrit Manuscripts in the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library, Tanjore, Vol X Vyakarana, The Administrative Committee With Grant In Aid Sanctioned By The Government Of Madras, 1930.
4. Shanlax Journals. - A study on the history of Serfoji II (1798-1832), Shanlax International Journal of Arts, Science & Humanities, 3(3), 2016.
5. Wujastyk, D., - Kriti Rakshana - Thanjavur Library as a Realm of Knowledge, University College London, 2006.